

Kitap Tanıtımı / Book Review

Fabio L. Grassi: *Atatürk*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018.*

Emre Feyzi ÇOLAKOĞLU**

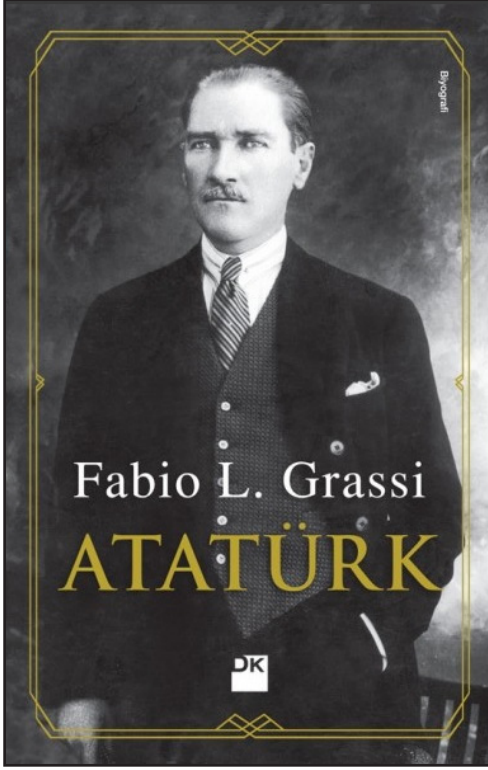
Fabio L. Grassi'nin *Atatürk, Il Fondatore della Turchia Moderna* adıyla 2008 yılında İtalya'da Salerno Editrice tarafından yayımlanan eseri, Türkiye'de ilk defa Turkuaz Kitap tarafından 2009 yılında *Atatürk* başlığıyla Türk okuyucularla buluşturulmuştur. Kitabın yeni baskısı ise Turkuaz grubun 2018 yılında bünyesine kattığı Doğan Kitap tarafından yine aynı yılın Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. İtalya'da bugüne kadar Ettore Rossi, Alessio Bomboci, Gianpiero Bellingeri, Anna Masala ve Antonello Biagini gibi Türkoloların Türkiye ve Türk edebiyatı üzerine yaptıkları çalışmalar bulunsa da Grassi'nin *Atatürk* adlı eseri Mustafa Kemal Atatürk'ün İtalya'da yayımlanan ilk biyografisi olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla *Atatürk*, bugüne kadar 1927 yılında yayımlanan Nutuk'un kısa bir özeti haricinde Mustafa Kemal Atatürk hakkında kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığı İtalyan literatüründe bu anlamdaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Atatürk, modern Türkiye'nin kurucu lideri olan Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat hikâyesinin anlatıldığı bir biyografi çalışmasıdır. Askerler, siyasetçiler ve bürokratlar hakkında yapılmış biyografi çalışmaları, özellikle daha önce gün yüzüne çıkmamış birtakım belgelerle desteklendikleri zaman, siyasi tarih çalışmaları için oldukça önemli bir referans kaynağını oluşturmaktadırlar. Grassi de eserinde bir yandan Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat hikâyesini anlatırken diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşlarla geçen son yılları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine uzanan yıllarına ışık tutmaktadır. Dolayısıyla, Grassi'nin *Atatürk* adlı eseri, erken cumhuriyet dönemi çalışmalarında faydalanılabilecek kapsamlı bir başvuru kaynağı özelliğini taşımaktadır.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Araş. Gör., Bursa Teknik Üni., İnsan ve Toplum Bilimleri Fak., Uluslararası İliş. Böl., (emre.colakoglu@btu.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-8449-1067).

Eser'e bir önsöz yazan Prof. Dr. Zafer Toprak'ın da belirttiği üzere Mustafa Kemal Atatürk hakkında Türkiye'de yazılmış belki de binlerce eser olmasına rağmen Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye'ye dışarıdan bakan çalışmaların varlığı son derece değerlidir. Öyle ki, bu alanda en önemli başvuru kaynaklarından kabul edilen çalışmaların ikisi yine iki yabancı olan Lord Kinross (*Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu*) ve Andrew Mango (*Atatürk: Modern Türkiye'nin Kurucusu*) tarafından kaleme alınmışlardır. *Atatürk*'ün de dâhil olduğu bu çalışmalar, yazarların Türkiye'deki yakın tarihin önemli kişi ve olaylarının ucuz siyasi tartışmalara konu edilmesi gerçeğinden azade olmaları sayesinde, bu anlamdaki literatüre Türkiye'de yapılmış birçok çalışmaya göre çok daha fazla katkı sağlamaktadır.

Dokuz bölümden oluşan *Atatürk*'ü, Osmanlı İmparatorluğu ve I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele dönemi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere üç kısma ayırmak mümkündür. Kitabın ilk üç bölümü Atatürk'ün hayatının Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ile I. Dünya Savaşı yıllarında geçen dönemine odaklanmaktadır. Grassi, kitabın ilk bölümünde Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu ve öğrenime başladığı Selanik ve Makedonya'yı ele almaktadır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu "*Avrupa'nın hasta adamı*" olarak nitelendirilmektedir. Atatürk'ün doğup büyüdüğü Selanik ve Makedonya ise bu süreçte imparatorluğu ayakta tutmak için II. Abdülhamit rejimine muhalif olarak kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) neredeyse en yoğun faaliyette bulunduğu coğrafya olmuştur. Grassi, bu ortamda askeri kariyerine başlayan Mustafa Kemal Atatürk'ü "*orta çapta bir İttihatçı*" olarak tanımlamaktadır. Kitabın ikinci ve üçüncü bölümleri ise İTC'ye bağlı üçüncü ordunun gerçekleştirdiği 1908 Devrimi ile iktidardaki İttihatçıların Osmanlı İmparatorluğu'nu Almanya'nın yanında savaşa soktukları I. Dünya Savaşı'na odaklanmaktadır. Bu süreçte Mustafa Kemal Atatürk önce Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı savaşmış, ardından Sofya'da askeri ateşe olarak görev yapmış ve I. Dünya Savaşı'nın en önemli safhasında ise Çanakkale cephesinde bir "*kahraman*" olarak kendisini ispat etmiştir.

Eserin dört, beş ve altıncı bölümleri I. Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlayan ve Anadolu'nun işgaliyle devam eden süreç ile bu işgallere karşı başlatılan Milli Mücadele dönemini ele almaktadır. Bu

kısımda Grassi, Mustafa Kemal Atatürk'ün ateşkes antlaşmasının imzalanmasından sonra İstanbul'da geçirdiği günleri, hayatının "hakkında en az şey bilinen" olmasa da "en az aydınlık" dönemi olarak tanımlamaktadır. Çünkü bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul'da yaptığı görüşmeler ve içerisinde bulunduğu faaliyetlerin, hayatının sonraki diliminde gerçekleştirdiklerini hangi derecede etkilediği hala çok önemli bir tartışma konusudur. Yazarın, Milli Mücadele döneminde üzerinde en çok durduğu konu ise Mustafa Kemal Atatürk'ün Bolşevik Rusya ile kurduğu ilişkidir. Grassi, Mustafa Kemal Atatürk'ün dış politikasını "ne Bolşevik yanlısı ne de Bolşevik karşıtı" şeklinde tanımlamaktadır. Yazara göre Mustafa Kemal Atatürk'ün bu dönemde en çok önemseydiği şey, I. Dünya Savaşı'nın galibi emperyalist devletlere karşı Bolşevik kartını oynamaktır.

Kitabın yedi ve sekizinci bölümleri ise Lozan Barış Antlaşması görüşmeleriyle başlayarak antlaşmanın akabinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine odaklanmaktadır. Grassi'ye göre Lozan Barış Antlaşması yalnızca "Milli Mücadele'nin son noktası[nı] değil, ... [aynı zamanda] Türk halkının asırlardır ayrı düştüğü, evrensel ve biricik ilerleme, uygarlık yoluna dönüşünü" de temsil etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, Temmuz ayında imzalanan barış antlaşmasının ardından 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyeti ilan etmiş ve bir dizi siyasal ve toplumsal devrim hareketini başlatmıştır. Yazara göre yapılan devrimler, toplumun pek çok kesimi için aşırı bulunmasına rağmen Mustafa Kemal Atatürk bunları gerçekleştirmek için uzun seneler beklemiştir. Diğer taraftan, Mustafa Kemal Atatürk toplumsal ve siyasal alanda gerçekleştirdiği köklü devrimlerle Kemalist bir rejim yaratmasına rağmen, yaşamının sonlarına doğru hayatını sürdürdüğü Çankaya Köşkü'nde "ruhsal ve fiziksel bir çöküntünün eşiğine" gelmiştir. Eser, esas olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat hikâyesini işleyen bir biyografi çalışması olmasına rağmen 1938 yılında Atatürk'ün ölümüyle son bulmamaktadır. Grassi, "Atatürk'ten Sonra Kemalizm" başlığını taşıyan dokuzuncu ve son bölümde ise kısaca Türkiye Cumhuriyeti'nin Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra içerisinden geçtiği demokrasi serüveni hakkında bir değerlendirme yapmaktadır.

Türkiye'de özellikle son yıllarda Atatürk üzerine yazılan kitap sayısında muazzam bir artış yaşanmaktadır. Ancak, söz konusu çalışmaların önemli bir kısmının popülist yaklaşımlarla kaleme alındıkları ve bilimsel niteliklerden oldukça yoksun oldukları görülmektedir. Grassi'nin *Atatürk* adlı eseri ise her şeyden önce bilimsel hüviyetiyle bunlardan ayrılmaktadır. Yazar, "25 yıllık bir entelektüel serüvenin meyvesi" olarak tanımladığı eserde büyük oranda Türkçe, İtalyanca ve İngilizce birincil kaynaklardan yararlanmıştır. Eserin kaynakları incelendiğinde Grassi'nin Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet tarihi hakkındaki Türkçe literatüre son derece hâkim olduğu görülmektedir. Arşiv belgeleri ve resmi yayınların yanı sıra çalışmanın ele aldığı dönemde yaşamış asker ve siyasetçilerin anıları da eserin temel referans kaynaklarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, *Atatürk*'ü bugüne kadar yapılan benzer

çalışmalardan ayıran en önemli faktör ise Grassi'nin ilgili literatürde Mevlüt Çelebi'nin yaptığı çalışmalar dışında neredeyse hiç başvurulmayan İtalyan arşiv belgelerine de vakıf olmasıdır. İtalya'nın Milli Mücadele ve ertesinde Türkiye'yi yakından izleyen bir ülke olduğu gerçeği düşünüldüğünde, bu kaynakların önemi açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak ne yazık ki eserde, mevcut literatüre kıyasla söz konusu belgelere başvurulma oranı, bu anlamdaki beklentinin biraz altında kalmaktadır. Yazarın İtalyan arşivlerinde yer alan belgelerden daha yoğun bir şekilde yararlanması, eserin mevcut literatüre yapacağı özgün katkının değerini bir kat daha arttırmış olabilirdi. Bununla birlikte bu zayıflık, *Atatürk'*ün ilgili literatür için önemli bir referans kaynağı olma özelliğini ise kesinlikle azaltmamaktadır.